

Богацька Н.М., Бондаренко О.А.

Вінницький торговельно-економічний інститут

Київського національного торговельно-економічного університету

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ БЕЗРОБІТТЯ ТА ЗАЙНЯТОСТІ НА РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

Анотація. У даній статті розглянуто безробіття, як макроекономічну проблему, як невіддільний складник ринкової економіки. Наведено результати аналізу стану безробіття та зайнятості в Україні й розкрито причини, що впливають на його сучасну динаміку. Стан ринку праці та тенденція до зростання числа безробітних свідчать про потребу прийняття термінових заходів, необхідних для вирішення проблеми зайнятості та створення робочих місць. На основі статистичних даних проаналізовано динаміку рівня безробіття в Україні за причинами незайнятості населення за останні роки та визначено основні напрями подолання проблеми. Сформульовано дві основні пропозиції, які сприяють розв'язанню порушеного питання: вивчення і адаптація зарубіжного досвіду з виявленням можливостей використання його кращих ідей у вітчизняній економіці та розвиток системи професійного навчання безробітних.

Ключові слова: безробіття, ринок праці, трудові ресурси, зайнятість, причини незайнятості.

Bogatska Nataliia, Bondarenko Olga

Vinnitsa Institute of Trade and Economics of the

Kyiv National University of Trade and Economics

SOCIO-ECONOMIC ANALYSIS OF UNEMPLOYMENT AND EMPLOYMENT IN THE LABOR MARKET IN UKRAINE

Summary. This article considers unemployment as a macroeconomic problem as an integral component of a market economy. In the article the results of the analysis of unemployment in Ukraine and reasons influencing its current dynamics have been presented. The state of the labor market and the tendency for an increase in the number of unemployed indicate the need to take urgent measures necessary to solve the problem of employment and job creation. Particular attention should be paid to respecting the principles of decent work, guaranteeing social protection, respect for universal human rights in the social and labor sphere, and streamlining international migration flows. On the one hand, unemployment is considered to be an important stimulus to the activity of the working population, and on the other – a major social problem. In spite of all the negative consequences, unemployment has its positive aspects as well: increasing the social value of the workplace; increase of personal leisure time and freedom to choose a place of work; increase of social importance and value of work; increased competition between employees, etc. In Ukraine, the unemployment rate is determined according to the methodology of the international labor organization, as well as the registered unemployment rate. The article describes the dynamics of the number of unemployed and the unemployment rate in Ukraine for 2010 – 2018. Investment is an indicator of the development of the national economy and has a significant impact on the functioning of the labor market in Ukraine. Since foreign investment is a decisive prerequisite for the development of the national economy and an important indicator of business conditions, in turn, it allows for an increase in jobs and, consequently, a decrease in unemployment. The article highlights the main directions of overcoming the unemployment of the population at the expense of personal labor contribution, entrepreneurship and business activity; providing appropriate unemployment assistance, job retention and retraining for jobless persons; thorough pension reform; promotion of comprehensive state protection of the intellectual potential of society and the like.

Keywords: unemployment, labor-market, labor resources, employment, reasons of unemployment.

Постановка проблеми. Дослідження проблеми безробіття в Україні є досить актуальним на сьогоднішній день, оскільки воно створює низку проблем як в економічному, так і в соціальному плані, а саме: скорочення купівельної спроможності населення, утрата платників податків для бюджету і персоналу для підприємств та призводить до виникнення додаткових витрат на підтримку безробітних. Також безробіття є однією з причин міграції робочої сили.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання регулювання зайнятості та безробіття знайшли відображення у працях вітчизняних та зарубіжних науковців С.І. Бандура, В.В. Близнюк, Д.П. Богині, І.К. Бондар, Е.М. Лібанової, Ю.М. Маршавіна, О.М. Мойсюра, Л.В. Транченко, А. Оукена, Ж.Б. Сея та ін. Проте, незважаючи на значні наукові дослідження названих учених

проблема безробіття не в повній мірі висвітлена і потребує подальших досліджень [1, с. 118].

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми. Вивчення наукової літератури свідчить про недооцінення проблем зайнятості та безробіття на ринку праці в Україні та потребують подальшого дослідження в сучасному середовищі, яке є непостійним та потенційно несприятливим.

Мета статті. Головною метою даної роботи є проведення соціально-економічного аналізу безробіття в Україні з метою визначення динаміки рівня безробіття за останні роки, стану ринку праці та напрямів подолання поставленої проблеми у вітчизняній економіці.

Виклад основного матеріалу. Безробіття – це таке соціально-економічне явище, коли частина економічно активного населення не може

Таблиця 1

Динаміка кількості безробітних та показників безробіття в Україні (2010-2018 роки)

Роки	Безробітне населення			
	у віці 15-70 років		працездатного віку	
	в середньому, тис. осіб	у % до економічно активного населення відповідної вікової групи	в середньому, тис. осіб	у % до економічно активного населення відповідної вікової групи
2010	1713,9	8,2	1712,5	8,9
2011	1661,9	8	1660,9	8,7
2012	1589,8	7,6	1589,2	8,2
2013	1510,4	7,3	1510,3	7,8
2014	1847,6	9,3	1847,1	9,7
2015	1654,7	9,1	1654	9,5
2016	1678,2	9,3	1677,5	9,7
2017	1698	9,5	1697,3	9,9
2018	1 578,6	8,8	1577,6	9,1

Джерело: розробка автора за джерелом [4]

знайти застосування своїй робочій силі й стає «зайвою». Причиною такого явища є неефективність використання робочої сили в минулому і відсутність економічних умов, які б дали змогу людям застосовувати свої навички у продуктивній роботі за пристойну плату. Саме тому це явище є як економічною, так і соціальною проблемою [2, с. 60].

Особливої уваги потребують питання щодо дотримання принципів гідної праці, гарантування соціального захисту, дотримання загальних прав людини в соціально-трудої сфері, упорядкування міжнародних міграційних потоків. З одного боку, безробіття вважається важливим стимулятором активності працюючого населення, а з іншого – великою суспільною проблемою.

Стан ринку праці та тенденція до зростання числа безробітних свідчать про потребу прийняття термінових заходів, необхідних для вирішення проблеми зайнятості та створення робочих місць. Як свідчать дані Державної служби статистики України, ситуація на ринку залишається напруженою та супроводжується скороченням попиту на роботу силу [1, с. 118].

Попри всі негативні наслідки, безробіття має й позитивні свої сторони: підвищення соціальної цінності робочого місця; збільшення особистого вільного часу та свободи вибору місця роботи; зростання соціальної значимості й цінності праці; зростання конкуренції між працівниками; стимулювання підвищення інтенсивності і продуктивності праці; можливість для безробітного використати перерву в зайнятості для перенавчання, підвищення рівня освіти [3, с. 32].

В Україні рівень безробіття визначають за методологією міжнародної організації праці (МОП), а також рівень зареєстрованого безробіття. Наведемо динаміку кількості безробітних та рівня безробіття в Україні за 2010-2018 рр. в таблиці 1 (за даними [4]).

Згідно з даними таблиці 1, в Україні рівень безробіття спадав до 2013 року і склав 1510,4 тис. осіб. У 2014 році порівняно з 2013 рівень безробіття зріс на 337,2 тис. осіб, або на 22,3%. Станом на 2015 рік рівень безробіття знизився на 192,9 тис. осіб, тобто на 10,4%. У 2016 році тенденція знову змінилася у негативний бік і до-

сліджуваний показник зріс на 23,5 тис. осіб порівняно з попереднім роком, що у відсотковому відношенні складає 1,4%. У 2017 році рівень безробіття продовжував зростати і складає 19,8 тис. осіб або 1,2%. Станом на 2018 рік рівень безробіття знизився у порівнянні з 2017 роком на 119 тис. осіб або на 7%.

Для того щоб краще прослідкувати динаміку кількості безробітних в Україні (віком від 15 до 70 років), відобразимо дані на графіку (рис. 1).

Існує багато проблем щодо статистики безробіття в Україні, які не дозволяють об'єктивно оцінювати реалії його рівня в Україні:

- неможливо врахувати осіб, які втратили надію отримати робоче місце і не стоять на обліку в службі зайнятості;

- статистика не враховує часткову зайнятість, тобто ті, хто примусово знаходяться у відпустках з ініціативи керівництва, вважаються зайнятими;

- неправдива інформація з боку безробітних. Велика кількість працівників працює без офіційного оформлення, тому майже неможливо перевірити тих, хто отримує виплати по безробіттю й задіяний в тіньовій економіці [1, с. 119–120].

При аналізі безробіття населення також є важливим врахування причин безробіття. Наведемо структуру безробітного населення України у 2018 році (рис. 2).

Згідно до рис. 2 можна зробити висновки, що у 2018 році населення найбільше було безробітним через звільнення за власним бажанням (38% від загальної кількості безробітних). Друге місце посідає безробіття через вивільнення з економічних причин і складає 20,7% від загальної кількості безробітних. Наступними причинами є не працевлаштовані після закінчення загальноосвітніх та вищих навчальних закладів, звільнені у зв'язку з закінченням строку контракту або договору найму, а також безробіття через сезонний характер роботи, (9,8%, 9,5% і 9,4% безробітних відповідно). Найменше безробітними ставали через звільнення за станом здоров'я, через оформлення пенсії та через демобілізацію з військової строкової служби (1,1% і 0,9% безробітних відповідно).

Основним джерелом створення робочих місць у зарубіжних країнах є інвестиції. Інвестиційні

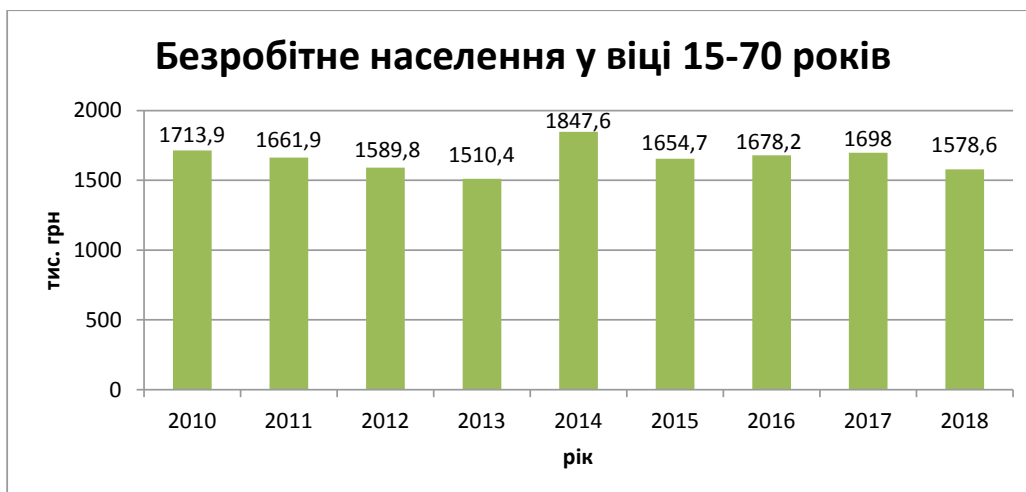

Рис. 1. Динаміка кількості безробітних у 2010-2018 рр.

Джерело: розробка автора за [4]

Рис. 2. Структура безробітного населення України за причинами незайнятості у 2018 році

Джерело: розробка автора за [4]

вкладення є індикатором розвитку національної економіки та мають значний вплив на функціонування ринку праці в Україні. Оскільки іноземні інвестиції є визначальною передумовою розвитку національної економіки та важливим індикатором умов підприємницької діяльності, то, у свою чергу, дають можливість на збільшення робочих місць, а отже, зменшення рівня безробіття. Чим масштабнішим буде обсяг інвестицій та ефективність їх використання, тим перспективи економічного зростання будуть вищими. Це забезпечить: створення нових робочих місць на підприємствах різних форм власності; покращення характеристик робочої сили та підвищення кваліфікації працівників; розвиток малого та середнього бізнесу, що є осередком для формування робочих місць; соціальну підтримку безробітних із подальшим влаштуванням на роботу.

Виокремлено десять напрямів подолання проблеми:

1) намагатися забезпечити кожного робочим місцем, у поєднанні з перепідготовкою та за підтримки державного фінансування (у тому числі з Європейського соціального фонду);

2) заохочувати підприємництво та створювати робочі місця, наприклад, шляхом зниження пов'язаних із заробітною платою витрат на роботу силу і надання гарантій;

3) покращувати ефективність національних служб зайнятості шляхом надання інтенсивного консультування, навчання та пошуку роботи в перші тижні безробіття, особливо для молодих безробітних;

4) підвищувати якість навчання і стажування;

5) сприяти більшій відкритості ринків праці шляхом забезпечення стимулів до праці, ефективної активної політики на ринку праці та модернізації системи соціального захисту, що також призведе до більш повної інтеграції знедолених груп, включаючи інвалідів, низькокваліфікованих і мігрантів;

6) покращувати навички на всіх рівнях у навчанні, зокрема, надавати всім випускникам шкіл необхідні знання, щоб знайти роботу;

7) використовувати мобільність робочої сили у відповідності з попитом та пропозицією робочої сили;

Таблиця 2

Рівень безробіття населення (за методологією МОП) за статтю, віковими групами та місцем проживання у 2018 році

Категорія населення	Рівень безробіття (у середньому за період, у % до кількості економічно активного населення відповідної вікової групи)							
	Усього	у тому числі за віковими групами, років						
		15-24	25-29	30-34	35-39	40-49	50-59	60-70
Усе населення	8,8	17,9	9,8	8,9	9,5	7,7	7,4	0,2
Жінки	7,4	19,3	6,4	7,6	8,1	6,2	6,8	0,2
Чоловіки	10	16,9	12,2	9,9	10,7	9,2	8,1	0,1
Міське населення	8,6	16,5	8,9	9,9	9,4	8,4	8,2	0
Сільське населення	9,2	16,5	8,9	9,9	9,4	8,4	8,2	0

Джерело: розробка автора за [4]

8) визначати можливості для працевлаштування та покращувати навички прогнозування;

9) надавати безробітним і молодим людям змогу відкрити власний бізнес, наприклад, шляхом впровадження бізнес-навчання та підтримки стартового капіталу, або шляхом зниження чи усунення оподаткування;

10) передбачати та управляти реструктуризацією на основі взаємного навчання та обміну позитивним досвідом.

При аналізі важливо розглянути рівень безробіття населення за статтю, віковими групами та місцем проживання, тож наведемо цю інформацію по Україні у 2018 році (за даними [4]) в таблиці 2.

Проаналізуємо таблицю 2, спостерігаємо, що у чоловічої частини населення рівень безробіття вищий (10%), ніж у жіночої частини (7,4%). Особливо високий рівень безробіття серед населення

віком 15-24 роки і складає 17,9%, а саме в чоловіків цей показник складає 16,9%, а в жінок 19,3%. Населення даної вікової структури – це молоді спеціалісти, які тільки закінчили навчальні заклади і перебувають у пошуках роботи. Проблема молодіжного безробіття зумовлена тим, що значна частина молодих людей у такому віці не має необхідних професійних навичок, досвіду роботи, котрі відповідають вимогам роботодавців.

Шляхами подолання молодіжного безробіття можуть бути оптимізація роботи центрів зайнятості, зокрема через співпрацю з приватним бізнесом, подальше удосконалення освітніх програм з метою наближення знань та навичок, які отримує молодь під час навчання, до кваліфікаційних вимог роботодавців, розширення програм стажування і практики для студентів до отримання диплома тощо. Безперечно, кожна людина має

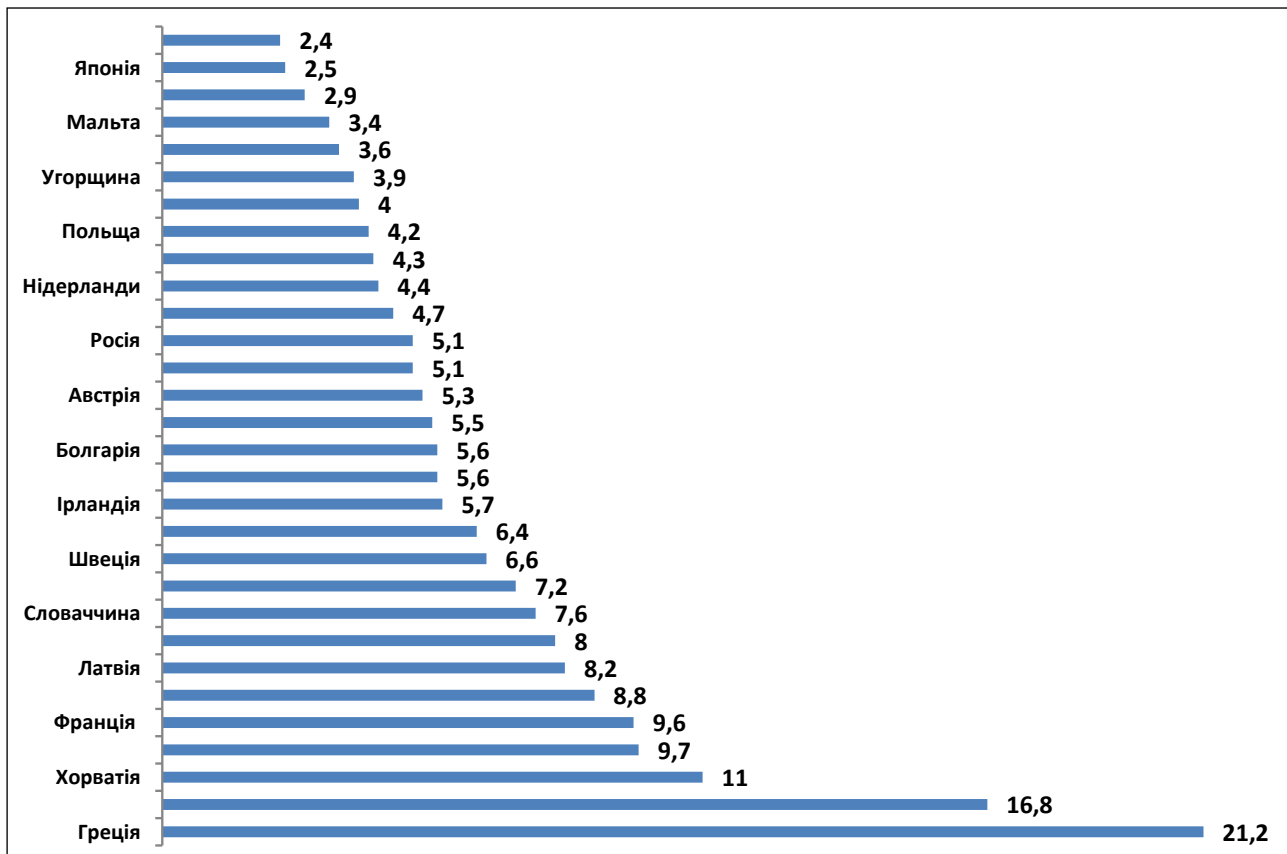

Рис. 3. Рівень безробіття в Україні та окремих країнах світу у I кварталі 2018 року, у %

Джерело: розробка автора за [4]

потребу в змістовній, цікавій, корисній роботі, пристойних умовах праці. Вона прагне до визначеності перспектив свого зростання. Кваліфікований працівник відчуває самоповагу, самоствердження, коли результати його роботи оцінюються високо як ним самим, так і суспільством [5].

Рівень безробіття в сільській місцевості вищий (9,2%), ніж в міських поселеннях (8,6%). Економісти виділяють багато причин виникнення безробіття в сільській місцевості. Однією з основних є те, що у процесі реформування аграрного сектору багато колективних господарств розпалися, а нових на їхньому місці не сформувалось. Внаслідок цього значна частина робочої сили залишилась незадіяною у виробництві.

Порівнюючи рівень безробіття в Україні за І квартал 2018 року (9,7%) з окремими країнами світу, спостерігаємо, що Україна посідає 4 місце серед країн ЄС. Найвищий рівень безробіття зафіксовано у Греції – 21,2%, а найнижчий у Чехії – 2,4%.

Висновки та пропозиції. Отже, проаналізувавши сучасний стан безробіття, можна зробити висновки, що проблема безробіття є не лише в Україні, а й в усьому сучасному світі. На жаль,

Україна входить в п'ятірку країн ЄС з найвищим рівнем безробіття. Тому необхідно боротися з цією проблемою, щоб налагодити ефективну діяльність економіки та підвищити соціальний розвиток населення України. Можна виділити основні напрямки подолання безробіття в Україні: підвищення добробуту населення за рахунок особистого трудового внеску, підприємництва та ділової активності; надання відповідної допомоги по безробіттю, збереження робочих місць та перепідготовка осіб, які втратили роботу; проведення ґрунтовної пенсійної реформи; сприяння всебічному державному захисту інтелектуального потенціалу суспільства; проведення спеціальних ярмарків праці для навчальних закладів з метою працевлаштування випускників; розширення досвіду організації зустрічей з роботодавцями та колишніми безробітними, які успішно знайшли роботу чи заснували власний бізнес; посилення координації міжнародної діяльності в частині інформаційного обміну з питань зайнятості; забезпечення стабільного фінансування та державної підтримки розвитку духовної сфери, освіти, науки і культури.

Список літератури:

1. Погоріла І.І. Сучасний стан та проблема безробіття в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. С. 118–120.
2. Майсюра О.М. Безробіття та наслідки його впливу на економіку країни. *Економіка та держава*. 2010. № 8. С. 60–61.
3. Полужактова О.В. Проблеми безробіття в Україні. *Економіка і суспільство*. 2016. № 2. С. 31–35.
4. Державна служба статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 20.11.2019).
5. Клименко І.А., Богацька Н.М. Мотивація праці та її ефективність в управлінні трудовими ресурсами. URL: http://www.rusnauka.com/8_NMIW_2008/Economics/25070.doc.htm (дата звернення: 20.11.2019).

References:

1. Pohorila, I.I. (2015). Suchasnyy stan ta problema bezrobittya v Ukraini [Current status and problem of unemployment in Ukraine]. *Scientific Bulletin of the International Humanities University*, pp. 118–120.
2. Maysyura, O.M. (2010). Bezrobittya ta naslidky yoho vplyvu na ekonomiku krayiny [Unemployment and its effects on the country's economy]. *Economy and the state*, vol. 8, pp. 60–61.
3. Poluyaktova, O.V. (2016). Problemy bezrobittya v Ukraini [Problems of unemployment in Ukraine]. *Economy and society*, vol. 2, pp. 31–35.
4. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2019). Sotsialni indykatory rivnia zhyttia naselennia [Social indicators of living]. Kyiv: Informatsiino-analitychne ahentstvo.
5. Klymenko, I.A., & Bohats'ka, N.M. Motyvatsiya pratsi ta yiyi efektyvnist' v upravlinni trudovymy resursamy [Labor motivation and its effectiveness in managing labor resources]. Available at: http://www.rusnauka.com/8_NMIW_2008/Economics/25070.doc.htm